

Macaafa Daani’el — Lakkoofsa Digdamii

Daani’elii fi Mul’ata: Uffata Raajii Kan Ka’uu fi Kufuu Mootummootaa Ibsuu

Jeff Pippenger

2023-12-15

Obboleettiin Waayit yeroo baay’ee barumsota raajii hubatamuu qaban ka’uu fi kufaatii mootummaawwaniin akka fakkeeffamanii dhiyaatan ni ibsiti.

“Akka sabootaa fi kufaatii saboota, akkuma kitaabota Daani’eelii fi Mul’ata keessatti ifatti ibsame keessaa, ulfinni alaa fi addunyaa qofa ta’e akkam akka gatii hin qabne barachuu qabna. Baabilon, humnaa fi ulfina isaa guutuu wajjin—kan addunyaan keenya erga sanaa fakkaataa isaa matumaa hin argin—humnaa fi ulfina yeroo sanaatti namootaaf baay’ee cimoo fi bara baraan turan fakkaatan sanaa—akkam guutummaatti darbee bade! Akkuma ‘daraaraa margaa’ ta’ee badeera. Yaaqoob 1:10. Akkasuma mootummaa Meedoo-Faaresii, mootummaa Giriikii fi mootummaa Roomaas badan. Akkasumas wanti hundinuu kan Waaqayyo akka hundee isaatti hin qabne ni bada. Wanti kaayyoo Isaa wajjin walitti hidhamee fi amala Isaa ibsu qofa dhaabbachuu danda’a. Qajeelfamoonni Isaa qofa wantoota addunyaan keenya beeku keessaa kan hin sochoone dha.” Prophets and Kings, 548.

DULLAA DIBAT “O’A’H’O’ D’ O’A’R” O’ DIB’ D’H’I’H’A’V’J’ A’A’R’ S’H’I’R’ D’ D’H’I’I’E’T’ O’O’Y’ O’R’I’L’B’J’ D’ O’V’A’G’A’ T’E’A’W’ D’L’O’V’J’ J’S’G’I’P’L’ O’L’R’A’ O’L’H’I’E’ O’A’R’I’O’ O’L’R’I’O’J’.

I’W’G’H’ O’A’R’ D’H’C’G’I’W’O’ O’O’Y’ H’H’G’J’ I’W’R’ O’A’R’ O’A’R’I’E’ O’L’O’C’ J’A’A’R’ D’I’A’A’ D’B’B’O’.

፲፱፻፶፱ S’H’I’R’ O’O’J’ A’I’Y’L’T’, I’W’G’H’ W’R’J’ O’A’R’G’A’F’. IIB’ O’L’O’V’ O’A’H’O’ O’R’H’Y’O’ d’G’L’A’ 538 D’S’J’B’O’, D’ ስ 1798 O’A’R’, O’O’Y’ D’H’C’G’I’W’O’ I’W’G’H’ ስ፲፱፻፶፱ O’A’R’, O’L’G’I’O’J’ IIB’ O’R’H’Y’O’ T’E’A’W’ O’V’A’G’A’ D’L’O’V’ I’W’G’H’ O’O’Y’. IIB’ 1798 O’A’R’G’A’, D’ D’H’I’I’E’T’ O’O’J’ J’W’S’W’A’A’ O’Z’B’E’ O’Z’P’O’ ስ፲፱፻፶፱. S’H’I’R’ O’O’J’ H’S’R’, D’ S’S’Y’ O’Y’S’R’I’A’A’ A’I’Y’A’O’Y’, IIB’, O’፲፱፻፶፱ D’H’A’R’B’J’ T’B’O’ O’B’P’ O’E’O’G’A’ D’B’R’, O’R’I’I’J’I’A’ D’4 O’፲፱፻፶፱ O’O’S’A’J’ H’I’R’O’. A’D’ D’R’B’T’R’4፲፱፻፶፱ ፲፱፻፶፱ O’V’A’G’A’ D’L’O’V’I’E’ D’H’V’T’J’, O’L’G’I’O’J’ H’S’R’ S’S’Y’ O’Y’S’R’I’A’A’ A’I’Y’A’O’Y’, D’ W’W’S’R’ O’O’J’ T’E’A’W’ S’S’Y’, O’A’I’O’J’ O’A’R’ S’E’C’Z’P’O’ O’O’Y’ d’L’I’Y’ J’H’A’G’O’O’ O’L’O’V’.

Innis dunkaanaa mootummaa isaa galaanota gidduutti, gaara qulqulluu ulfina qabeessa sana irratti ni dhaaba; ta’us inni gara dhuma isaatti ni dhufa, namni isa gargaarus tokko iyyuu hin jiru. Yeroo sanattis Miikaa’el, bulchaan guddaan inni ilmaan saba keetiif dhaabbatu, ni ka’a; yeroo dhiphinaa akkasiitu ta’a, yeroo saba tokkoo jalqabee hamma yeroo sanaatti takkaa ta’ee kan hin beekamne; yeroo sanattis sabni kee ni oolcha, jechuunis namni kam iyyuu inni maqaan isaa kitaaba keessatti barreeffamee argamu. Daani’el 11:45, 12:1.

Ergaan ergamaa lammaffaa irratti ijaarame akka Baabilon yeroo lama kufte irratti dha. Baabilon inni jechootaatti mul’atu, kan Nimroodii fi Belshaazaarin bakka buufame, yeroo lama kufe; akkasumas Baabilon hafuuraa bara 1798 kufte, yeroo qorumsi namaa cufamus deebi’ees akkasuma godha.

Malaan biraan kan biraan ni duukaa bu’ee, “Baabilon, magaalaa guddoon sun kufteerti, kufteerti; isheen daadhii dheekkamsa ejja isheetiin saboota hundumaa akka dhugan gooteerti”

seenaa keenya ammaa keessatti addaan baasuuf, seerota William Miller wajjin walqabsiifamanii fayyadamuun barbaachisaa dha; ergaan yeroo ammaa seerota sanaan hundeeffamaa jiru immoo ergaa bokkaa boodaa kan guyyoota dhumaa ti. Seerotni Miller seenaa raajii bineensa lafaa keessatti bokkaa duraa bakka bu’u; seerotni sun “Furtuuwwan Raajii” wajjin walitti makamanis seenaa raajii bineensa lafaa keessatti bokkaa boodaa bakka bu’u.

Roobni gara boodaa karaa ittiin ergaan sun oomifamu dha. Namoonni tokko tokko waan gowwomfamaniif, utuu duraan dursee ergaa muuxannoo sana uumu hin barbaadin, muuxannoo roobni gara boodaa barbaadu. Waldoonni Kiristaanaa Pentekoostaa fakkeenya ifa ta’e kan gowwomfannaa sanaati. Karaa dogoggoraa akkasii walfakkaataan sun warra ergaa roobni gara boodaa barbaadan, garuu mala hojii ergaa roobni gara boodaa adda baasu fi hundeesu barbaaduu didan biraattis ni argama. Mala sirrii malee, ergaan sirriin adda baafamuu hin danda’u. Ergaa sirrii malee, muuxannoon sirriin wanta hin danda’amne dha.

Hiikni Wangeelaa Qulqulluu kanaa baay’een isaanii hin hubatamu; sababiin isaas, karaa sirrii tokko qofa itti Macaafni Qulqulluun qorannoon irratti gaggeeffamu akka jiru, akkasumas karaaleen dogoggoraa baay’een itti Macaafni Qulqulluun qorannoon irratti gaggeeffamu akka jiran, matumaa yaadanii hin beekan. Karaan dogoggoraan itti Macaafni Qulqulluun qorannoon irratti gaggeeffamu, kan hanga fagoo isa caalaa yeroo baay’ee filatamu, yaada namoota biroo waa’ee waan Macaafni Qulqulluun barsiisu amanuudha. Dhimmi akkasii namoota biratti baay’ee baramaa waan ta’eef, waldoonni kiristaanaa hundinuu fedhii sobaan isaanii tuuta isaanii keessatti akka jiru jedhee itti amanu furuu irratti sirna tokko qopheessu. Fedhiin sobaa sunis, hojii sobaa sirna hooggantoota hundeesuu uuma; isaanis akka ogeeyyii hafuuraa hubannaa Macaafa Qulqulluu keessatti beekantii qabanitti adda baafamu, hubannaa tuuta leenjii hin qabnee sirriitti qajeelchuuf jedhamee. Macaafni Qulqulluun sirna baay’ee qindaa’e ijaarsa waldaa tokkoof ta’u ifatti ni ibsa; kunis maanguddoota, raajotaa fi barsiistota ni dabalata; garuu Macaafni Qulqulluun matumaa malaammaltummaa qindoomina waldaa kan sirna hooggantoota uumu hin deeggaru; isaanis dhugaan maal akka ta’e yookaan maal akka hin taane adda baasuuf, achumaanis eenyutu heretika ta’e yookaan eenyutu heretika hin taane murteessuuf muudaman.

Waaqayyo duratti fudhatama qabu akka taatuuf jabaadhu; hojjetaa hin qaanofne, dubbii dhugaa sirriitti qoodu. 2 Ximotewos 2:15.

Hogganaan waldaa tokko barsiisota sobaa fi warra barsiisa sobaa babal’isan irraa of eeguudhaan gorsuuf, ifachuuf, barsiisuuf, ni muudama; garuu nuyi hundinuu “dubbii dhugaa sirriitti qooduudhaan” mataa keenya “Waaqayyo duratti fudhatamoo” akka taanuuf “dammaqinaan qorachuu” qabna. Kana gochuudhaanis, dubbii dhugaa sirriitti qooduuf mala sirrii ta’uu isaa Macaafni Qulqulluun ofii isaatiin ibsu beekuu qabna. Kitaabni Isaayyaas dhimmoota kana rooba boodaa keessaa haala isaanii keessatti dhiyeessa; kanaaf, achumaan ni jalqabna.

Gaafas sanattiin, ulfaataa fi guddaa fi jabaan Waaqayyo Lewiyyaataan, bofa saffisaa sana, eeyyee, Lewiyyaataan, bofa qaxxaamuraa sana ni adaba; bineensa galaanaa keessa jiru illee ni ajjeesa. Gaafas isheedhaaf akkana jechuun faarfadhaa, “Iddoo wayinii diimaa. Ani Waaqayyo isa nan eega; yeroo hundumaas nan obaasa; akka namni tokko illee isa hin miineef, halkanii fi guyyaa nan eega. Dheekkamsi ana keessa hin jiru; eenyutu waraana keessatti qoraattii fi qoree

na irratti kaasa? Ani isaan gidduu nan darba; walumaanis ibiddaan nan guba. Yookaan humna koo haa qabatu, akka inni anaan nagaa buusuuf; innis anaan nagaa ni buusa.” Inni warra Yaaqoob irraa dhufan hundee akka gad qabatan ni godha; Israa’el ni daraara, ni biqila, fuula biyya lafa guutuu immoo ijaatiin ni guuta. Inni akkuma warra isa rukutan rukuteetti isa rukutee? Yookaan akkuma qeerroon warra isaatiin ajjeefamanitti inni ajjeefamee? Hammaatiin, yeroo inni biqilee ba’utti, ati isa wajjin falmita; guyyaa bubbee bahaa keessa bubbee isaa hamaa ni dhaaba. Kanaaf cubbuun Yaaqoob kanaan ni qulqulleeffama; cubbuu isaa irraa fuudhuun ija hundumaa kana ta’a; yeroo inni dhagoota iddoo aarsaa hundumaa akka dhagoota boba’aa caccabfamanii godhetti, bosona waaqeffannaa fi fakkiwwan waaqeffannaa ni hin dhaabatan. Ta’us magaalaan jabeeffamte ni onti, iddoo jireenyaas ni dhiifama, akka lafa onaa tokkootti ni gatama; achitti jabbileen ni dheedu, achittis ni ciisu, dameewwan ishee illee ni nyaata. Yeroo dameewwan ishee goganii xurreeffamanitti ni caccabu; dubartoonni dhufanii ibidda itti qabsiisu; sababiin isaas kun saba hubannaa hin qabne; kanaaf inni isaan uume isaaniif araara hin godhu; inni isaan tolches isaaniif tola hin agarsiisu. Gaafas Waaqayyo laga guddaa sanaa irraa hamma laga Gibxiitti ni rukuta, isin immoo tokkoon tokkoon keessan walitti ni qabamtu, yaa ilmaan Israa’el. Gaafas malakaan guddaan ni afuufama, warri biyya Asoor keessatti baduuf qophaa’an, warri biyya Gibxi keessatti ari’atamanii turan ni dhufu; tulluu qulqulluu Yerusaalem irratti Waaqayyoon ni waaqeffatu. Isaayyaas 27:1–13.

Barreeffamoota darban keessatti, “mallattoo” ol kaafamee ijoollee Waaqayyoo kanneen biroos Baabilon keessaa waamu irra deddeebiin ilaalleerra. Lakkoofsi dhumaa boqonnaa digdama fi torbaffaa Isaayyaas hojii mallattoo sanaa ni ilaallata; akkanas jedha: “Xurummaan guddaan ni afuufama; warri biyya Asoor keessatti baduuf qophaa’anis ni dhufu.” Asoor guyyoota dhumaa keessatti fakkeenya Baabilon ti; warri lakkoofsa sana keessatti ergaa akeekkachiisaa Baabilon keessaa akka ba’an dhaga’an immoo, warra dhibba afurtamii afur kuma jechuun bakka buufaman, kanneen raajii keessatti “gaara qulqulluu Yerusaalem” irra jiran wajjin dhufanii ni waaqeffatu.

Aayatiichi, “gaafas sanatti ni ta’a” jedha. “Guyyaan sun,” jechuunis guyyaa sagaleen lammaffaan Mul’ata boqonnaa kudha saddeet, ijoollee Waaqayyoo kaan Baabilon keessaa waamu, haala guutummaa boqonnaa kanaa ti. Sagaleen lammaffaan Mul’ata boqonnaa kudha saddeet, yeroo seerri Dilbataa labsamu, yeroo sagaagaltuun Xiirros yaadatamtu, iyya.

Anis sagalee biraa waaqa keessaa, “Yaa saba koo, cubbuu ishii keessatti akka hin hirmaanneef, dha’icha ishiis akka hin fudhanneef, ishii keessaa ba’aa” jedhee dubbatu nan dhaga’e. Cubbuu ishii samii ga’eeraatii, Waaqayyois jal’ina ishii yaadateera. Mul’ata 18:4, 5.

Isaayyaas boqonnaa digdamii torbaaffaan, guyyaa walfakkaataa isa boqonni kun itti xumuramu adda baasee jalqaba; yeroo akkana jedhu, “Guyyaa sanatti Waaqayyo goraadee isaa hamaa, guddaa, cimaadhaan Leviyaataan jechuunis bofa saffisaan socho’u sana, eeyyee Leviyaataan jechuunis bofa jal’ataa sana ni adaba; akkasumas bineensa guddaa bishaan keessa jiru ni ajjeesa.”

Yeroo seera Dilbataa irratti, murtiin raawwachiisaa fi adabbii deebii kennuuf ta’e kan Waaqayyoo mootummoota jawwee (Tokkummaa Mootummootaa), bineensaa (paaphaasummaa) fi raajii sobaa (Ameerikaa) irratti jalqaba. Yeroo seera Dilbataa irratti, raajiin sobaan akka mootummaa jahaffaa raajii Macaafa Qulqulluu keessaa ta’etti kufaatii isaatti geeffama; gantummaan biyyaalessaa

immoo badiisa biyyaalessaa fida. Seerri Dilbataa iddoo murtiin raawwachiisaa Waaqayyoo jawwee irratti, inni Seexana ta'e (mootummaan isaa kan lafaas jawwee jedhamuun kan bakka bu'ame), bineensaa fi raajii sobaa irratti kufuu itti jalqabuudha. Inni adabbii tartiibaatiin adeemu dha; seera Dilbataa irratti jalqaba. Jalqabni fi xumurni boqonnaa digdamii torbaffaa Isaayaas seera Dilbataati; boqonnaan sunis dhimma addaa seenaa gara seera Dilbataatti geessu fi isa booddee dhufu wajjin kallattiidhaan walitti hidhata qaban bakka bu'a.

Nuti boqonnaa digdamii-torbaffaa ilaallaa jirra; inni boqonnaawwan digdamii-saddeetii fi digdamii-sagaltiif haala raajii hundeessu waan ta'eef. Boqonnaawwan sana keessatti hiika bokkaa boodaa akka mala hojii tokkootti arganna; kunis, barbaachisummaa boqonnaawwan afurii fi shanii kan Daani'el, boqonnaawwan tokko hanga sadiitti kan Daani'el irratti kaa'uu akka hubannu nu dandeessisa. Isaayaas boqonnaa digdamii-torbaffaa keessatti jalqaba adabbii tartiibaatiin mootummaa jawwee irra geeffamu erga adda baasee booda, yeroo sana keessatti sabni Waaqayyoo "isheedhaaf faarfadhaa" jedhamee ajajamuu isaanii galmeessa. Eenyuudhaaf faarfadhaa?

Deebiin gaaffii enyuuf faarfamuu akka qabu jedhu mata-duree faarfannaa sana keessatti argama; isaan "wayinii diimaa kan Waaqayyoo eegu" faarfachuu qabu. Seenaan iddoo wayinii sun seenaa saba Waaqayyoo ti; innis yeroo jalqabaatiif Isaayaas boqonnaa shana keessatti ni kaafama.

Amma ani isaaf jaallatamaa koo waa'ee iddoo wayinii isaa sirba jaalalaadhaan nan faarfadha. Isaaf jaallatamaan koo gaara baay'ee lalisaa ta'e irratti iddoo wayinii qaba ture; innis dallaa itti marsee, dhagoota isaa keessaa walitti guuree baasuun, muka wayinii filatamaa isa keessatti dhaabe; gidduu isaa keessatti gamoo ijaare, akkasumas isa keessatti iddoo cuunfaa wayinii qopheesse; inni wayiniin firii wayinii gaarii akka godhatu eegaa ture, inni garuu wayinii bosonaa godhate. Amma immoo, yaa jiraattota Yerusaleemii fi namoota Yihudaa, maaloo, ana fi iddoo wayinii koo gidduutti murteessaa. Iddoo wayinii kootiif waan ani isa keessatti hin goone, dabalataan maal gochuun danda'ama ture? Maaliif, yeroo ani inni firii wayinii gaarii akka godhatu eegutti, inni wayinii bosonaa godhate? Amma immoo koottaa; waan ani iddoo wayinii koo irratti gochuuf jedhu isinitti nan hima: dallaa isaa irraa nan kaasa, innis ni nyaatama; dallaa dhagaa isaa ni diiga, innis ni miidhagama: Ani isa onaa nan godha; inni hin muramu, hin qotamu; qoree fi qoraattiinis ni biqilu; akkasumas duumessa irratti akka roobni isa irratti hin roobne nan ajaja. Iddoon wayinii Waaqayyoo maccaa humna hundumaa qabu mana Israa'el dha, namoonni Yihudaas biqiltuu isaa itti gammadu dha; inni murtii eegaa ture, kunoo hacuuccaa; qajeelummaa eegaa ture, kunoo iyya. Isaayaas 5:1-5.

ନିୟମିତ ରବିବାର ଆଇନ ସଞ୍ଚକଟର ଇତିହାସରେ, ଇଶ୍ଵରଞ୍ଜକ ଜନମାନେ ଇଶ୍ଵରଞ୍ଜକ ଜନମାନଞ୍ଜକୁ ଦ୍ଵରାକ୍ଷାବାଚିକାର ଗୀତ ଗାଇବାକୁ ହବେ, କାରଣ ସହେ ଗୀତ କୁହେ, “And now, O inhabitants of Jerusalem, and men of Judah, judge, I pray you, betwixt me and my vineyard.” ଦ୍ଵରାକ୍ଷାବାଚିକାର ଗୀତ ହେଉଛି ସହେ ଗୀତ ଯାହା ପୂର୍ବତନ ବୁକ୍ତିବଦ୍ଧ ଜନସମୁଦାୟଞ୍ଜକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଯିବାକୁ ଚିହ୍ନଟ କରେ, ଯତେବେଳେ ଇଶ୍ଵର ସମୋନଞ୍ଜକ ସହିତ ବୁକ୍ତିରତ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତି ଯମୋନଞ୍ଜକ ବିଷୟରେ ପତ୍ଵର କହିଥାନ୍ତି, “in time past were not a people, but are now the people of God.” ଏହା ଏହିଥିରେ ମଧ୍ଵ ଚିହ୍ନଟ କରେ ଯେ ଦ୍ଵରାକ୍ଷାବାଚିକା ଉପରେ କୌଣସି ବର୍ଷା ପଡ଼ିନାହିଁ, ଏବଂ ଏହିପରିଭାବେ ସହେ ସମୟଖଣ୍ଡରେ ଆସୁଥିବା ଏଲିୟାଞ୍ଜକ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଚିହ୍ନଟ କରେ, ଯିଏ ସହେ ସମୟରେ ଏକମାତ୍ର ବର୍ଷା ଉତ୍ପନ୍ନ କରିପାରନ୍ତି। ଆମେ ଜାଣୁଛୁ ଯେ ଏହି ଗୀତଟି ଏକ ବୁକ୍ତିବଦ୍ଧ ଜନସମୁଦାୟଞ୍ଜକୁ ଅତିକ୍ରମ କରି ଯିବା ବିଷୟରେ, କାରଣ

ደጋጊሞም፣ ብዙይ ቀዳማይን ካልኣይን መልእኽት፣ ሳልሳይ መልእኽት ከም ዘየሎ ኣለሊዮም እዮም። ሕጊ እሑድ እቲ ሳልሳይ መልእኽት እዩ፣ እታ መዓልቲ ሕጊ እሑድ ድማ ታሪኽ ናይ ቀዳማይን ካልኣይን መልእኽት ትሓቐፍ እያ። ኣብ ኢሳይያስ ምዕራፍ 49ን ሸውዓተን፣ ሕጊ እሑድ ነቲ ብዳንኤል ምዕራፍ ሓደ ዝተወከለ ዘመን ይልልይ፣ ድሕሪኡ ከኣ እንደገና ኣብ ዳንኤል ምዕራፍ ሓደ ክሳብ ሰለስተ ዘሎ ይልልይ። ብትንቢታዊ መገዳ፣ እታ መዓልቲ ሕጊ እሑድ ኣብ ምዕራፍ 49ን ሸውዓተን ነቲ ካብ 11 መስከረም 2001 ዝጀመረ ታሪኽ ትልልይ፣ እዚ ድማ እቲ ቀዳማይ መልእኽት ክሳብ እቲ ቀረብ ዝመጽእ ሕጊ እሑድ ዝነበረ ሓይሊ ዝተዋህቦ ዘመን እዩ።

Nuti ittuma aanu furamtoonni faarfannaa warri furaman yeroo haalli sun gara bakka sagaagaltuun Roomaa faarfannaa ishee jalqabuutti geessu dura labsuu qaban irratti qabnu itti fufna.

Anis ilaale, kunoo hoolichi Si'oon tulluu irra dhaabatee ture; isa wajjinis kuma dhibba afurtamii afur turan; maqaan Abbaa isaa adda isaanii irratti barreeffamee ture. Ani sagalee samii irraa dhaga'e; innis akka sagalee bishaanota baay'ee, akka sagalee qaqawwee guddaa ture; sagalee warra kiraara qabataniira kiraara isaanii irratti taphatanis dhaga'e. Isaanis fuula teessoo mootummaa sanaa duratti, bineensota afran sanaa fi maanguddoota durattis akka faarfannaa haaraa tokkootti faarfatan; faarfannaa sana immoo namni tokko iyyuu barachuu hin dandeenye, warra kuma dhibba afurtamii afur, warra lafa irraa furaman sana malee. Isaan kun warra dubartootaan of hin xureessinidha; durboota ta'aniiru. Isaan kun iddoo hoolichi deemu hundatti isa duukaa bu'u. Isaan kun keessaa namoota irraa furamanii, Waaqayyoo fi hoolichaaf firii jalqabaa ta'aniiru. Afaan isaanii keessattis gowwoomsaan tokko iyyuu hin argamne; isaan teessoo mootummaa Waaqayyoo duratti mudaa hin qabani. Mul'ata 14:1-5.